

Tabuk a gyermekirodalomban*

A tabu szó a polinéz kultúrából, a tonga nyelvből származik. Bizonyára nem véletlen, hogy Angliában nemcsak egy szűk réteg, hanem az egész társadalom, majd a civilizált nyugati világ is elfogadta és 1711 után használni kezdte a James Cook kapitány leírásaiból megismert fogalmat.

A tabuk egyidősek az emberi közösségekkel. Vannak olyanok, amelyek megszegését a törvény a mai napig bünteti – lásd vérfertőzés –, de vannak olyanok, amelyek valamiféle közmegegyezés alapon „csak” erős társadalmi tiltás alatt állnak. Nem véletlen, hogy a tabuk megtörése, eltűnése a társadalomban zajló változások részét képezik. A XX. század közepe óta egyre inkább ezeknek a változásoknak vagyunk a tanúi, nincs ez másképpen az előadásom tárgyát képező gyermekirodalomban sem.

Az első gyermekkönyv 1744-ben, Londonban jelent meg *Little Pretty Pocket-Book* címmel, John Newbery tollából. Itthon elsőként 1755-ben, egy franciából lefordított, François Fénelon: *Telemachos kalandjai* című, Kassán kinyomtatott könyvet adtak az ifjak kezébe. Célja az volt, hogy a görög mitológiát megismertesse az olvasókkal. A felvilágosodás korabeli, s az egyáltalán olvasni tudó fiatalság körében Daniel Defoe *Robinson Crusoe* (1719) című regénye lett igazán népszerű. Egyik könyvet sem ifjú olvasóknak szánták, vagyis már a kezdetektől felmerül a kérdés, mit nevezünk gyermek- és ifjúsági irodalomnak? Megvonhatók-e ennek az irodalmi műfajnak a biztos határai?

1989-ben hasonló kérdésekkel fordult Kun Magda újságíró Klaus Dodererhez, a frankfurti Johann Wolfgang Goethe Egyetem Gyermekkönyv Kutató Intézetének alapító igazgatójához. Az interjú teljes szövege, amely időszerűségéből semmit sem veszített, 2011-ben, az egyik legszínvonalasabb magyarországi gyermekirodalmi lapban, a *Csodaceruzában* is megjelent. Kun Magda kérdésfelvetéséből idézek:

„*»a felnőtt irodalomból« több irányból nőnek ágak, így a gyermekirodalom felé is kialakul az összeköttetés, de valahol létezniük kell határoknak. Ezek a határok – egyesek szerint – a tabu témák. Ha a halál, az erőszak és a szex ábrázolásának tilalmától eltekintünk, a felnőtt irodalomhoz jutunk. Igaz lehet-e ez, vagy máshol keressük a határokat?»*

(Forrás: www.csodaceruza.hu)

Doderer professzor válaszában első mondata így hangzik: „*Először is a tabuk generációnként változnak.*” E kijelentés igazságtartalmának alátámasztásául nézzük meg, hogy egyes tabutémákban, Magyarországon milyen könyvekkel talál-

* A bulgáriai Szlivenben, 2012. május 9–11. között megrendezett XIV. Nemzetközi Gyermekkönyvfesztiválon elhangzott előadás szerkesztett változata.

kozhat az olvasó. Néhol történeti kitekintést is adok, röviden felvázolva, hogyan változott meg bizonyos kerülendő témák megközelítése, társadalmi elfogadása a gyermek- és ifjúsági irodalomban.

Gyermekeknek szóló tabukönyvek

Grethe Fagerström és Gunilla Hansson svéd szerzőpáros *Peti, Ida és Picuri* című könyve a Móra Kiadónál jelent meg 1987-ben. Vihart kavart, már-már botránykönyv lett belőle a méhecskéket és a virágporzást mellőző nyelvezete és rajzai miatt. A közben elmúlt huszonöt évben számos, hasonló témájú kiadvány látott napvilágot, megjelenésük ellen senki sem tiltakozik. Érdekességként hadd idézzem, hogyan ismertetik, ajánlják 2012-ben az előbb említett *Peti, Ida és Picuri* könyvet:

*„Őszinte felvilágosító könyv gyerekeknek. Ideális nagyobb testvér felkészítésére a kicsi születésére. Nyíltan, de **diszkréten** (kiemelés tőlem – V. R.) beszél a szexről, a fogantatásról, várandósságról. A szülésről szóló rész nagyon kórházias, ezt még ki kell egészíteni, de egyébként nagyon jó könyv. Jelenleg sajnos nincs új kiadása, ezért nem kapható, de érdemes könyvtárból, ismerősöktől kölcsönözni.”*

(Forrás: www.nandu.hu)

A legfrissebb, e témában megjelent kiadványok közül, típusonként csupán egy-két példával illusztrálom, olvasóink milyen könyveket kölcsönöznek. Doris Lauer könyveit szeretik, keresik a szülők. A másfél éves kortól lapozgatható képeskönyvek rajzain a kicsik mindennapjai köszönnek vissza. Láthatjuk például, hogy Oszkár, a kisbaba, hogyan ismerkedik a bilivel (Alexandra Kiadó, 2008). Jutta Langreutter–Andrea Hebrock *Nézd, itt a köldököm!* (Egmont-Hungary, 2002) hároméveseknek írt művében három jó barát, Aladár, a kandúr, Bandi, a fekete foltos kutya és Babette, a kismalac felfedezik egymás testét, illetve minden tiltakozása ellenére egy libáét is. Koca mama segítségével rájönnek, mire való a köldökük. Az ismeretterjesztő könyvek közül a Scholar Kiadó, *Mit? Miért? Hogyan?* sorozata nagyon népszerű. A kihajtható fülekkel ellátott színes oldalakat szívesen nézegetik a gyerekek. Doris Rübél *Honnan jön a kisbaba?* című könyve (2009) ritkán pihenhet a könyvtár polcán. Megemlítem a kétnyelvű, angol–magyar nyelven kiadott, *Gyertek velünk megszületni könyvet*. (Éliás Katalin ; [ill. Lipták György] [Budapest] : [S.n.]). Az anyuka ikreket vár, kislánya monológjaiból tudjuk meg, hogy az öccsével miként telnek a mindennapjaik ott bent a pocakban, és milyen szeretettel várja a család a gyerekeket idekint. A mese az ikerterhesség ábrázolása és a szülés leírása ellenére sem tér el az átlagtól. A konkrétan ki nem mondott, de a család Istenbe vetett hitét Lipták György, a neves képzőművész illusztrációi megerősítik, vagyis a keresztény erkölcsiséget képviselő, a hitét gyakorló széles réteg sem tekinti már tabunak a születés misztériumának gyermekkönyvben való ábrázolását.

Varró Dániel *Akinek a lába hatos* (Manó könyvek, 2010) és az *Akinek a foga kijött* (Manó könyvek, 2011) című kiadványok forradalmasították a magyar mondókák képi és nyelvi világát. A kisfiáról, kisfiához írt versekben a költő használja a

pisi, puki, kaka szavakat, rímbe foglalja a büfiztetés, a pelenkázás mozzanatait és egyéb, a kisbabák körül zajló napi tevékenységet. A kötetek főleg a gyakorló apukák körében lettek népszerűek. Ennyire meghitt versek apa és egészen kicsi fia kapcsolatáról eddig még nem születtek a magyar irodalomban. A kiváló formaérzéssel megáldott Varró Dánielt a kritika sem követte meg, sőt, *Akinek a lába hatos* című mondókás könyve 2011-ben elnyerte a Szép Magyar Könyv díját.

Annál jobban megosztja a hazai közvéleményt a svéd író, Pernilla Stalfelt 2006-ban megjelent *Kakikönyve* (Vivandra Könyvek, 2006). Ez a könyv lehet, hogy kiadói tapogatózásról (is) szól, arról, mit bír el a magyar közvélemény. Bevallom, én is azok táborát gyarapítom, akik e téma intimitását megtartaná. A „produkcioról” családon belül életkornak és bizonyos szituációknak megfelelően lehet beszélni, de nem értem, miért hasznos dolog eme végtermék színét, szagát, formáját gyermekkönyvben oldalakon keresztül tárgyalni, sőt, arra buzdítani az olvasóit, hogy pucérra vetkőzve pukielőadást tartsanak a szülők és egy meghívott nagybácsi előtt.

Orbán János Dénes *Búbocska* (Ördöggregény). (1. kiadás: Médium–Erdélyi Híradó, Sepsiszentgyörgy–Kolozsvár, 2005., 2. kiadás: Alexandra, Pécs, 2006) című könyvéről is itt szólnék pár szót. Nem felvilágosító könyv, természetesen kezel olyan fogalmakat, mint a „puszilózás”, a paráználkodás, az elkárhozottak kíntása és más egyéb pokolbéli dolgokat. Búbocska ugyanis nem más, mint Belzebubnak, a pokol külügyminiszterének a fia. A baj, legalábbis számomra, hogy a könyv, ajánlása szerint gyermekeknek íródott.

Íme:

*„Ha az egész család horrort olvasgat, akkor a legkisebbeket se hagyjuk ki a jóból: nekik Orbán János Dénes Búbocskáját olvassuk! **Erős idegzetű négyéveseknek** (kiemelés tőlem – V. R.) is ajánlom, de leginkább azok a gyerekek fogják élvezni, akik már elég sok, nagy varázsmesét hallottak, és mind életkorilag, mind szövegtapasztalataik folytán szokva vannak a mesebeli kegyetlenkedéshez, de felüldülésként szívesen hallanak egy kicsit a tőkéletes királyfiak helyett valami másról is.”*

(Forrás: <http://www.pagony.hu/>)

Orbán János Dénes igen tehetséges író, nagyon egyéni hangú költő. *Búbocska* könyvét, ha felnőttek olvassák, ám tegyék, bizonyára sokan jól szórakoznak rajta, elvégre ízlések és pofonok különbözők. A magam részéről a kivételesen nagy tehetségű, Kossuth-díjas meseíróval, Lázár Ervinnel értek egyet, akitől, amikor megkérdezték: tudna-e olyan mesét írni, amelyben a rossz győz, azt válaszolta, tudni tudna, de minek.

A *King & King* című könyv (Haan, Linda de–Nijland, Stern: King & King Tricycle Kiadó, Kalifornia, 2002) Magyarországon még nem jelent meg. A 32 oldalas meleg mesekönyvből eddig mintegy 15 ezer példányt adták el az Egyesült Államokban. A két holland szerző által írt „tündérmesében” egy királyfi nem szépséges hercegnőkbe, hanem egy másik királyfiba lesz szerelmes. Összeházasodnak és boldogan élnek, amíg meg nem halnak (Forrás: www.hatter.hu). A könyv Amerikában botrányt kavart, Angliában már kiadták az eredetileg német nyelven íródott művet, amelyet – szerintem – rövid időn belül a magyar olvasók is kézbe vehetnek.

Tudomásul kell vennünk, a televízió, az internet világa nem kérdezi a szülőt, akarja-e, hogy az élet mely dolgaival szembesítse a gyermekét. A legnagyobb körültekintés mellett is, óhatatlanul bármivel szembesítheti, így aztán nem csoda, ha előbb-utóbb olyan könyvek válnak gyermekkönyvekké és olyan témákkal, amelyek nem a gyermekeknek, sőt még csak nem is a kamasz korosztálynak szántak.

Tabukönyvek a kamasz korosztálynak

Arra a kérdésre, hogy először ki és mely gyermekeknek írt művében jeleníti meg a gyermekhalált, legtöbbször Astrid Lindgren *Az oroszországi testvéreket* (Móra, 1973) említik. A könyv 1973-ban jelent meg Magyarországon. *A Pál utcai fiúk* törekeny és közlegényi rangban szereplő gyermekhőse, Nemeček Ernő sokkal előbb, a XIX. század végén halt meg a grundért való harcban. Karl Bruckner, osztrák szerző tollából 1967-ben látott napvilágot a *Szadako élni akar* című könyv (Móra, 1967). John Boyne műve, *A csíkos pizsamás fiú* 2007-ben (Cicero Könyvstúdió Kft., 2007) kerülhetett a magyar olvasók kezébe.

A sor bizonyára folytatható lenne, választásom azért ezekre a könyvekre esett, mert közös bennük, hogy a gyermekhalál leírása mellett, kiemelt szerep jut az árulás, a zsarnokság, a háború pusztító hatása bemutatásának is. Mindezen szörnyűségekkel szemben pedig a barátság, a szeretet és a hit erejével is szembesül az olvasó.

A halállal, az elmúlással való találkozás már a népmesékben jelen van. Ott a jó és a rossz egyformán elnyeri a jutalmát, ha másképpen nem, az élet vízének a megszerzésével, amelyhez a mesékben sem könnyű hozzájutni. Az itt felsorolt könyvekben eltérő stílusuk, eltérő témaválasztásuk ellenére az a közös, hogy nincs életvize, nincs happy end.

Lindgren Nangija völgye valahol a csillagokon túl van, ott találkozik újra a két testvér: az egészséges, gyönyörű Károly halálosan beteg testvérevel, Jonatánnal, akit az élete árán mentett meg a tűzhaláltól. Nem az a lényeg, hogy csak az álmok, a képzelet világában létezik-e Nangija, hanem ahogyan a csendes, félelmeit nem is titkoló Jonathan fogalmazza meg: „*vannak dolgok, amelyeket meg kell tenni, különben az ember nem ember, csak egy rakás lekvár.*”

Nemeček ezért nem lesz áruló. Boka János, a Pál utcai fiúk vezére, amikor megtudja, hogy a grundra, amelyet olyan hősiességgel védtek, házat fognak építeni, azzal a csöppecske tudattal vigasztalja magát, hogy Nemeček legalább azt nem érte meg, hogy elveszik tőle a hazáját, amiért meghalt. „*...és most először kezdett derengeni egyszerű gyermeklelkében a sejtés arról, hogy tulajdonképpen mi is az élet, amelynek mindnyájan hol küzdő, hol bánatos, hol vidám szolgálai vagyunk.*”

A Szadako élni akar sem tartogat optimista befejezést a gyermekolvasóknak. Ez a mű – megítélésem szerint – attól, hogy egy kislány a főszereplője, nem gyermek-, inkább dokumentumregény. A példaként említett könyvek szerzőinek eszükbe sem jut, hogy bármit szépítve, netán magyarázva kellene megírniuk a halált; a szerzők a gyermekolvasókat egyenrangú félnek tekintik.

A gyökerek, az előzmények tehát e témakörben is adottak.

Boyne *A csíkos pizsamás fiú* című könyvéből, amelynek a holocaust a témája, szinte azonnal film is készült. Az ír származású szerző hőse Bruno, a német kisfiú, akinek az apja az auschwitzi haláltábor parancsnoka lesz. A regény egyszerű mondatai alkalmazkodnak a kilencéves kisfiú gondolkodásához, logikájához. A régebbi és a mai ifjúsági irodalom stílusváltozását ebben a könyvben is megfigyelhetjük. Kevés a leíró rész, ritkák a hosszú mondatok. Az olvasónak „bele kell helyezkednie” a történetekbe. Ez jó esetben minden irodalmi mű olvasásánál így van, a mostani kortárs ifjúsági regényekben az írók a cselekmények filmszerű ábrázolásával elő is segítik ezt a befogadási folyamatot. Bruno története legalább annyira hihetetlen, mint amennyire hihető. Mindenképpen megrázó könyv.

Semmiképpen nem a két könyv összehasonlítása, hanem a hasonló téma kapcsán felidéződnek a *Sorstalanság* (Magvető, 1975) című könyv 15 éves hőségének, Köves Gyurinak a monológjai, aki – Legeza Ilona szavaival élve – „képes volt megmutatni egy belül átélt, de kifelé elmesélhetetlen világot.” (Forrás: <http://web.axelero.hu/ilegeza/index.htm>)

Íme, megint felmerül a kérdés, vajon egy kamaszolvasó mennyire érti meg Kertész Imre regényének üzenetét, csupán, azért, mert egykorú a regény hőisével. Azt feltételezem, ha nincs egy párbeszédre is kész tanár a tanulók mellett, a többség nem érti meg a magyar középiskolákban kötelezővé tett könyvnek a gondolatait, üzenetét.

Az 1951-ben íródott, Magyarországon 1964-ben kiadott Salinger *Zabhegyező*-jével (Európa, 1964) folytatnám a tabu témakörének a tárgyalását. A születését követően nagy vitákat kavarázó és a mai napig nagy ismeretséggel bíró művet szintén nem tartom ifjúsági irodalomnak. Azért említem mégis, mert mindazon jellemzők megtalálhatók benne, amelyek a most, vagy nemrégiben, a kamaszoknak írt vagy kamaszokról szóló könyvekben jelen vannak. (Zárójelben hadd mondjam el, azért, mert nem tartom ifjúsági irodalomnak, a kamasz olvasók kezébe odaadnám, ahogyan például Emile Ajar, azaz Roman Gary *Előttem az élet* című könyvét is.)

A *Zabhegyező* az a könyv, amelyben az idealizált, boldog gyermekkor képei, szülő–gyermek, tanuló–tanár hierarchiái, eszményinek ábrázolt kapcsolatai összetörnek. A felhőtlen gyermekkor ábrázolása helyett, az öngyilkosság gondolatával foglalkozó, depressziós kamasz egyes szám első személyben előadott monológjaival szembesülünk. Ezeknek a monológoknak a stílusáról 1969-ben a *Nagyvilág* irodalmi folyóirat vitát indított *Trágárság és irodalom* címmel. Újraolvasva a könyvet, Holden Caulfield, vagyis a főhős által alkalmazott szókinccs már nem tűnik tabunak**. A mai tizenévesek beszédstílusa miatt a szemünk se rebben. Hanna Marjut Marttila *Filmszakadás* (Móra, 2009) című könyvének ajánlójában az a figyelmeztetés olvasható, hogy ez trágár könyv, de ezek nélkül a káromkodások nélkül a történet nem lenne hiteles. De nézzük tovább a *Zabhegyező* jellemzőit! Holden nyurga, mélyen érző, a társadalmi normák ellen lázadó tizenhat éves kamasz, aki „átkozottul” lehangolt és magányos. Phoebe, a kishúga iránt érzett szeretete ad neki annyi erőt, hogy a pszichiátriai klinikáról a megtapasztalt és számára

** Lásd minderről bővebben: Körmendi Attila–Pecsenye Zsuzsa–Szklenárik Péter–Pataky Nóra: A pszichopátiás személyiség bemutatása Salinger *Zabhegyező* című művén keresztül. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2012. 3. sz. 21–30. p. (A szerk.)

roppant ellenszenves felnőtt világba mégis visszatérjen. Az író hősének megkegyelmezett, Salinger azonban soha többé nem írt már „nagy művet”, önkéntes száműzetésbe vonult.

Több, az előadásban megemlített könyv a Móra Kiadó gondozásában látott napvilágot. Az 1950-ben alapított kiadó sokáig, ahogy magáról is írja „a gyermek- és ifjúsági irodalom egyedüli közvetítője volt” (www.mora.hu). Hadd tegyem hozzá, értékes közvetítője. Az ezredforduló első éveitől kezdődően a kamasz olvasóknak szánt *X könyvek sorozatával* tudatosan vállalta fel a felnőtté válás problémáinak bemutatását. Sohonyai Edit írónő, a kamaszvilág hiteles tolmácsolójaként méltán lett e sorozat felfedezettje. Műveiben nagy érzelmi viharoknak lehetünk a tanúi, olyanoknak, amilyenekre csak a kamaszok képesek. Az írónő regényeiben az első csók, első ölelés jó vagy rossz élményei sem tabutémák többé: *Le a csajokkal – avagy kinek kell a szerelem* (2002), *Jasmine avagy mégis kell a szerelem?* (2003), *Engem szeress!* (2005), *Mocsok csillag* (2008). Ebben a sorozatban olvasható – előzőleg a *Pöttyös könyvek* sorozatban is megjelent –, G. Szabó Judit *A macskát visszafelé simogatják* (Móra, 2004) amelyben egy örökbefogadott kamaszlány, Jutka gondolataival, érzelmeivel ismerkedhet meg az olvasó. Külföldi szerzőket is találunk az *X könyvek* sorozatban. Újra kiadták Zseleznyikov *Bocsáss meg, Madárijesztő* című könyvét (Móra, 2004). Az orosz szerző fehér holló a főleg angol, amerikai, svéd származású szerzők között. Témája, a kamaszok kegyetlenül kirekesztő magatartása tehát földrajzi helyektől függetlenül létező probléma. A sor folytatható Christine Biernath *Gólyaregényével* (Móra, 2008) vagy a már említett Hanna Marjut Martilla *Filmszakadás* (Móra, 2009) című művével. Ezekben a könyvekben olyan témákról olvashatunk, mint a fiatalkori terhesség, annak minden lelki és családi traumájával együtt.

Az Animus Kiadó által megjelentetett Jacqueline Wilson könyveinek száma közelít a harminchoz. Témaválasztásaiban ő sem ismer tabukat; könyvei nemcsak a kamaszok, hanem a szülők között is népszerűek lettek. A forgalmi adatok mára azonban azt mutatják, ez a nagy népszerűség kezd apadni. Az okát abban látom, hogy a jól bevált recepten nehéz változtatni, e témákban nehéz már újat mondani. Tehát: „vegyél” egy 16 év körüli kamaszt, aki, ha lány, bár nagyon szép, saját magát mégis rondának tartja. Legyen zűrös a családi háttere. Minden bonyodalom ellenére találjon rá a szerelem. Az sem baj, ha szó szerint úton van, egyedül vagy társasággal. Végül mindenképpen legyen egy kapaszkodó, egy reménysugár, amely a hőst elindítja a kiút, a megoldás felé.

A *Gólyaregényt* egy tisztességesen megírt kampánykönyvnek tekintem a fiatal kori terhesség ellen, amely manapság létező probléma, tehát érdeklődésre tarthat számot. (A magyar kiadásban címeket is találunk, hová, mely szervezethez lehet fordulni, hasonló baj esetén.) Ugyanakkor egyetértek Klaus Doderer professzorral, aki a már említett interjúban erről a kérdéstről így vélekedik:

„a »célorientált« irodalom fogalma elterjedt a gyermek- és ifjúsági irodalom elméletével foglalkozó szakemberek körében. (...) A célorientált mű fogalma egyre kísért. És bizonyos értelemben van létjogosultsága. Abban az esetben viszont, ha csupán a gyermekirodalomra vonatkoztatjuk, akkor dezavualja azt: alkalmazott irodalommá, didaktikus irodalommá fokozza le. Ez

veszélyes. Még egy fogalmat említenék, amelyet gyakran hallhatunk: az ún. »Problembücher« (meghatározott társadalmi problémával foglalkozó könyvek) fogalmát. Egyetlen irodalomtörténeti munkában sem olvastam még ezt a kifejezést: Problembücher, csupán a gyermekirodalommal kapcsolatban. Ez azzal függ össze, hogy jelenleg például drogpánik van. Akkor most írunk egy problémamegoldást célzó könyvet a drogról. Jó, végül is nincs ellenemre! De jónak kell lennie! Akkor lehet irodalom! Ellenkező esetben írok egy egészségnevelési kiadványt: »Hogyan kerüljük el a drogfüggőséget?« címmel, és annak nem kell irodalomnak lennie. De ez az álságos beállítás: irodalmat mondani, és pedagógiát nyújtani, ez a rejtőzködő, pedagógizált irodalom létezik, és ez gondot okoz.”

(Forrás: www.csodaceruza.hu)

Talán ezért „vándoroltak át” a pár évvel ezelőtt még az újdonság varázsával bíró tabudöntőgető könyvek hősei a cukorsziruppal leöntött vámpírok és vérfarkasok világába. Hogy csak a legismertebbet, a Könyvmolyképző által kiadott Stephenie Meyer *Alkonyat* (Twilight, 2005), az *Újhold* (New Moon, 2006), *Napfogyatkozás* (Eclipse, 2007) című könyveit említsem.

Gyerekeknek írt thrillerből is visszaköszönnek a hősök, lásd John Grisham *Theodore Boone, a kölyökügyvéd* (Geopen, 2010), vagy Rachel Ward *Számok. A menekülés* (Lybrum, 2010) című művét, amelyben a nagyon zürös életű hősnő mások szemébe nézve, meglátja haláluk óráját.

Az elmúlt tíz évben a gyermek- és ifjúsági irodalomban szinte minden tabu megdőlt, az izgalom, a mese lett a lényeg, és a nem létező világba való menekülés. Az olvasó azt mondja, kikapcsolódás. Sajnos, nem állíthatom, hogy ehhez a kikapcsolódáshoz minden esetben esztétikailag értékes irodalomból válogathat, de azt sem állítom, hogy a tabukat ledöntő könyvek között nem születtek maradandó alkotások.

Az én válogatásomban esztétikai értékekkel bír Louis Sachar *Stanley, a szerencse fia* (Animus, 2002), Henning Mankell *Utazás a világ végére* (Móra, 2005), Lois Lowry *Emlékek őre* (Animus, 2002, 2012) és a különleges hangulatú David Almond *Skellig. Szárnyak és titkok* (Pongrác, 2009) című könyvei. A lista bizonyára bővíthető.

Az *X* könyveket 2010 óta a *Tabu* könyvek sorozata váltotta föl. A Móra Kiadó ajánlása így hangzik: „Elhallgatott témák, kényes kérdések, megrázó történetek. Megtörjük a hallgatást!”

Ezeknek a könyveknek a szerzői már nem is tagadják, hogy „célorientáltak”. Elmondják, hogy a választott, s az őket megérintő problémák megírása előtt komoly háttér tanulmányokat folytattak. Úgy tűnik, a sorozat eddig megjelent példányai tudtak új témákat hozni, sőt, minden „célorientáltságuk” ellenére jó könyveket. Illenek rájuk Klaus Doderer professzor szavai:

„A dolog tehát azon múlik, hogy milyen az ábrázolás! Ezzel még nem válaszoltam a kérdésére, csak arra, ami a tabukat illeti. De már ebből is kiviláglik a határnélküliség igénye. A határ azt jelenti: itt vagytok ti, és itt vagyunk mi. Ez a kategorizálás nem felel meg az irodalomnak, amely esztétikai jelen-

ség. Lehet élvezni vagy elutasítani. Egy idős embernek is lehet köze egy gyermekvershez, és egy gyermek is élvezheti egy regény valamely részletét. Sokat profitálhatnak belőle anélkül, hogy elhatárolnánk: ez gyermekirodalom, ez meg felnőttirodalom. Talán egy dolog van, ami meghatározó lehet, ha absztrakt fogalmazásra törekszünk, ez az egyszerű forma, az egyszerű mondatok. Nehéz témákat is lehet egyszerűen fogalmazni, jó képekkel gazdagítani, és ha hozzátesszük, hogy a tabukat sem akarjuk kirekeszteni, mind-ebből együttesen igen értékes művészet, és jó gyermekirodalom válhat.”

(Forrás: www.csodaceruza.hu)

Ezeknek a kritériumoknak Paola Zonner *Célvonal* (Móra, 2011), Beate Teresa Hanika *Soha senkinek* (Móra, 2011), Stéphane Servant *Tűzkeresztség* (Móra, 2011) című könyvei, ha nem is azonos esztétikai szinten, de megfelelnek.

A *Célvonal* hőse, Leo, nagy focista karrier előtt áll, aztán egyik napról a másikra egy biciklis baleset következményeként toló kocsi kényszerül. Az olvasónak rá kell döbbsennie, ez bárkivel, akár vele is megeshet. És akkor minden megváltozik. Erő kell az új helyzet elfogadásához, kibírni, hogy az apa nem tudja feldolgozni a fiát ért tragédiát. Újra be kell illeszkedni a mindennapokba, a társadalomba, és el kell hinni, hogy szerethető vagy, hogy rád fog találni a szerelem is.

Stéphane Servant regényében, a *Tűzkeresztség*ben a neonácizmus ébredésének ábrázolásával próbál előítéleteket megdönteni. Nem véletlen, hogy francia szerző írta ezt a könyvet, az országban nagy számban élő arab, valamint francia fiatalok között mindennaposak az összetűzések. Frédéric története egy valós és egy szimbolikus utazás története. A fiú Alzheimer-kóros nagyanyjával váratlanul visszautazik a múltba, a gyökerekhez, és mire a kalandos út véget ér, a fiú egy majdnem szerelem emlékével, de semmiképpen nem a régi eszméivel lépi át a felnőtt kor küszöbét.

Hanika könyve, a *Soha senkinek* nagyon kényes, valóban agyonhallgatott témáról, a pedofiliáról szól. Malvina élete, hétköznapijai úgy telnek, mint más 13 éves fiatal lányé. A múlt árnyai azonban kísértének, és amelyekről felháborító módon a szülők nem akarnak tudomást venni. A már öreg, zsarnok nagyapa csókja szakítja fel a kisgyermekkorban megélt és kitörlésre ítélt emlékeket. Írói szempontból is tökéletes annak a folyamatnak az ábrázolása, amíg a kislány egy megértő felnőtt segítségével eljut odáig, hogy felszabadítsa magát az önvád, a szegény alól, és nagyapja se ússza meg büntetlenül az ötéves unokája ellen elkövetett tetteit.

Mindhárom kötet kivételében is figyelemfelhívó jelleggel bír, nem tartom kizártnak, hogy felnőtt olvasók is keresni fogják a *Tabu* könyvek darabjait.

Befejezésül hadd mondjam el, valami elkezdődött, valami, ami többről szól, mint a tabuk ledöntése. Első hallásra gyermekkönyvek kapcsán talán furcsának tűnik, ha azt állítom, a fiataloknak, sőt, a legkisebbeknek írt könyvekben megjelent a filozófia. Ezt csak mi, felnőttek érezzük, a gyermekolvasó nem. Boldizsár Ildikó *Királyfi születik* (Naphegy, 2011) „mitikus hangulatú eredetmeséje” útravaló egy egész életre. Majd a megszerzett élettapasztalatok birtokában lehet igazán megérteni, mire tanítanak bennünket a madarak. Szegedi Katalin gyönyörű rajzai hihetetlen pontossággal adják vissza talán nem is a szöveg, hanem az olvasóban támadt érzések hangulatát.

A 2003-ban alakult *Csimota Könyvkiadó* rövid múltja ellenére itthon és külföldön jogos ismeretséget, elismerést vívott ki, mind az olvasók, mind a szakmai közönség táborában. Nívós irodalmi értékeket képviselő kiadványaikat neves, gyakran a kiadó által felfedezett illusztrátorok munkái teszik nemzetközi díjakkal is jutalmazott gyermekkönyvekké.

Tartalom és forma tökéletes harmóniája párosul a 2009-ben útjára bocsátott, az óvodás korosztály számára készült *Tolerancia* sorozat könyveiben. A *Jogod van* című, a fogyatékkal élő személyek jogairól szóló könyv, az ENSZ-egyezmény gyermekbarát változata. A könyv humoros rajzaival, érthető szövegével, amelyet egy kisfiú tolmácsol, már a YouTubeon is látható. A hatalmas nemzetközi sikert arató mű Pócz Borbála és Csányi Dóra munkáját dicséri; az illusztrációkat Kárpáti Tibor készítette (Csimota, 2008). S hogy a kiadó hozzáállása ehhez a kérdéshez nem egyszeri alkalomra szól, arra a fentebb említett sorozat könyvei a bizonyítékok.

„Sorozatunk meséi a hovatartozásról, az emberiség sokszínűségéről, a más-ságban rejlő értékekről, és ezek elfogadásáról szólnak. Teszik mindezt mesei környezetben, klasszikus motívumokkal – az ideológiai felhangokon, a mindenáron való tanulságokon és persze az Óperencián is túl.”

(Forrás: <http://gyerekszemle.postr.hu/egyszer-volt-hol-nem-volt-a-tolerancia>)

A fehér Hercegnő és az Aranysárkány (írta: Finy Petra, illusztrálta: Takács Mari, 2009), *Emberke színe* (írta: Böszörményi Gyula, illusztrálta: Agócs Írisz, 2009), *A hálás virág* (írta: Szulyovszky Sarolta, illusztrálta: Szulyovszky Sarolta, 2010), *Lenka* (írta: Szegedi Katalin, illusztrálta: Szegedi Katalin, 2010), *A csúnya királyfi és a szép királykisasszony* (írta: Benedek Elek, illusztrálta: Rippl Renáta, 2011) művek, valamint legújabb könyvük *Lili* (írta: Agnès Lacor, illusztrálta: Gwen Le Gac, 2011), amely egy Down-szindrómával világrajött kislány bemutatása, a fentebb megfogalmazott kiadói szándékot más-más történetekkel, más-más stílusban, de jól tükrözik. S mint minden Csimota-kiadványban, az illusztrációknak ezekben a könyvekben is a szövegekkel egyenrangú szerep jut.

A könyvek sikerének a titkát próbálom megfejteni. A siker titkát abban látom, hogy ezek a könyvek nem csak a tabuk ledöntéséről szólnak. Őt-hat, s talán nyolc éves korban sincsenek még tabuk a gyerekekben. Látják, érzik, netán megtapasztalják a másságot, amelyre gyakran leplezetlenül rácsodálkoznak, udvariasan, netán zavartan még nem fordítják el a fejüket. Ha a szülők csupán rájuk szólnak, jóindulatból, vagy mert nincs más eszközük, az a tabuk rögzüléséhez vezet. Kevés a jó tapasztalat, a jó példa a másság kezelésére, elfogadtatására. A változtatás szándéka kevés. Rombolni, ledönteni bármit is, nem mondom, hogy mindig könnyű, de helyette felépíteni valami értékeset, az a nehezebb.

Örömmel látom, hogy ez az építkezés megkezdődött a magyar és a nemzetközi gyermekirodalomban.

Villányi Rózsa